

dr hab. Mariusz Lipowski, prof. AWFIS
Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku

Recenzja rozprawy doktorskiej:

SYTUACYJNE I DYSPOZYCYJNE PRZYCZYNY PRZEGRANYCH MECZÓW

NA PRZYKŁADZIE ŻEŃSKIEJ PIŁKI SIATKOWEJ

kandydatka do stopnia doktora: **mgr Ewelina Salwin**

promotor: **prof. dr hab. Aleksandra Tokarz**

Otrzymana do recenzji dysertacja jest ciekawym studium na temat poszukiwania sytuacyjnych i dyspozycyjnych przyczyn przegranych meczów. Za obiekt badań mgr Ewelina Salwin przyjęła zespoły żeńskiej piłki siatkowej. Interesująco analizowane są czynniki sytuacyjne, do których Doktorantka zalicza sposób komunikacji trenera z zawodniczkami podczas przerw na żądanie w trakcie meczu oraz skutki popełnienia pierwszego błędu przez zawodniczkę widoczne w dalszej grze siatkarki oraz w grze całego zespołu. Autorka rozprawy nie pomija takich dyspozycji zawodniczek, jak: perfekcjonizm, samoocena i temperament, czy czynników procesualnych, jak: poziom koncentracji uwagi, styl radzenia sobie z sytuacją stresową i styl poznawczy – zależność/niezależność od pola. Rozprawa jest udanym przyczynkiem do szerszych rozważań na temat skuteczności osiągania zwycięstwa w sporcie wysoko kwalifikowanym. Odbieram tę lekturę jako ciekawą analizę, która może być polecana każdej osobie interesującej się skutecznością walki sportowej, w szczególności w grach zespołowych. Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska jest interesującym i zarazem twórczym pomysłem badawczym. Ustosunkuję się zatem do poszczególnych części pracy, a z obowiązku recenzenta nakreślę swoje uwagi krytyczne. Mam nadzieję, że krytyka ta przyczyni się do udoskonalenia warsztatu badawczego Doktorantki.

Praca liczy 189 stron i ma typową dla prac empirycznych, strukturę – rozpoczyna ją streszczenie w języku polskim i angielskim, po których następuje *Wstęp*, zaś po nim Autorka wprowadza czytelnika w teorię dotyczącą takich zagadnień jak: *Charakterystyka dyscypliny piłka siatkowa*, *Charakterystyka przegranej w sporcie*, *Sytuacyjne uwarunkowania przegranych meczów*, *Dyspozycyjne uwarunkowania przegranych meczów*, *Procesualne uwarunkowania przegranych meczów*. Po wprowadzeniu teoretycznym, Doktorantka przechodzi do części empirycznej pracy – zapoznaje z celem podjęcia badań, przedstawia pytania badawcze i zmienne, hipotezy, osoby badane, materiały badawcze, opisuje procedurę

zastosowaną w badaniach. Kolejno przedstawia wyniki, a po nich dyskusję i cytowaną literaturę. Taka struktura pracy jest typowa dla prac doktorskich i tworzy spójną całość.

Zacznę od tytułu. Z całą pewnością mogę stwierdzić, że odpowiada treściom zawartym w dysertacji – jest stylistycznie oraz metodologicznie prawidłowy i daje potencjalnemu czytelnikowi wskazówkę, co do obszaru eksploracji naukowej. Wzbudza też zainteresowanie u potencjalnego czytelnika.

We *Wstępie* Doktorantka dokonuje ciekawego wprowadzenia do problematyki, którą zajmuje się w pracy, wyraźnie formułuje cel badań. Piszę o własnych obserwacjach o przemyśleniach, które skłoniły do szerszego zainteresowania się problematyką podejmowaną w dysertacji. Podkreśla też, że w badaniach porusza różne wątki związane z przegraną, utratą punktu czy nieefektywną komunikacją w grach zespołowych.

Rozdział pierwszy, o tytule *Charakterystyka dyscypliny piłka siatkowa*, to w pierwszej kolejności opis piłki siatkowej jako dyscypliny sportowej. Potem autorka przedstawia zasady skuteczności gry, a co ciekawe – ukazuje to w modelu ekonomicznym: zysków i strat. Na uwagę zasługuje ciekawa analiza psychologiczna. Potem przechodzi do specyfiki sportu kobiet. Ten fragment rozdziału pierwszego osobiście uważam za najbardziej wartościowy. Zaprezentowane zostały trudności, z jakimi borykają się kobiety podejmujące aktywność sportową. Autorka porównuje niektóre właściwości psychiczne decydujące o sukcesie sportowym pod względem płci. Dokonuje interesującego przeglądu badań dotyczących dyspozycji psychicznych siatkarek.

Rozdział drugi o tytule *Psychologiczna charakterystyka przegranej w sporcie* rozpoczyna próbą zdefiniowania przegranej w rozumieniu potocznym i w języku sportowym. Doktorantka wskazuje, że przegrywać i wygrywać w sporcie można na trzy sposoby określane jako: rywalizacja, indywidualizm i kooperacja, a wszystkie są zdeterminowane rodzajem uprawianej dyscypliny. Wymienia także przyczyny przegranej w sporcie, które mogą oczywiście być natury psychologicznej, ale mogą również dotyczyć aspektów technicznych, taktycznych, fizycznych, koordynacyjnych czy sprzętowych. Wśród najważniejszych psychologicznych przyczyn sportowych niepowodzeń wymienia brak optymalnego poziomu pobudzenia startowego i związane z nim zjawisko dławienia pod presją oraz „model katastrofy”. Wyjaśnia to za pomocą modelu Individualized Zones of Optimal Functioning autorstwa Yuri Hanina, w którym uwzględniane są tzw. negatywne emocje przyczyniające się do osiągnięcia wysokich wyników sportowych. Następnie opisuje główne teorie dotyczące odczuwania lęku przed występem sportowym. Omawia także mechanizm poczucia własnej skuteczności i wartości, jako istotne czynniki wspomagające osiągnięcie wysokich rezultatów, a także powiązane z nimi

nadmierne oczekiwania i porównywanie z innymi. Dodatkowo poruszony został temat przeżywania trudności w pozasportowej sferze życia zawodnika, ponieważ problemy w życiu osobistym bardzo często odbijają się na efektywności startowej sportowców. W dalszej części tego rozdziału Doktorantka przedstawia trzyetapowy model radzenia sobie z porażką, sposoby na pokonywanie trudności, a w efekcie metody na wychodzenie z opresji po niepowodzeniu.

W rozdziale trzecim o tytule *Sytuacyjne uwarunkowania przegranych meczów*, Doktorantka podejmuje rozważania na temat sytuacyjnych przyczyn porażki na boisku. Dzieli je na trzy grupy czynników: związane z błędem własnym zawodnika, związane z osobą trenera i otoczeniem zewnętrznym. Szczególną uwagę w pierwszej grupie czynników poświęca zagadnieniu psychologicznego pędu i fenomenowi „gorącej i zimnej ręki”. Wykazuje także, że sytuacje meczowe, w których zdobywa się punkt za punkt należą do rzadkości. Podkreśla, że negatywne emocje związane z popełnieniem błędu przez zawodnika zalegają i mają wpływ na podejmowane przez niego decyzje na boisku. Nadmienia, że trener jest liderem, wzorem, autorytetem, który ma znaczący wpływ na zespół, który prowadzi, a jakość relacji z zespołem ma wpływ na efektywność gry zawodników. O poziomie tej relacji decyduje styl prowadzenia zespołu przez trenera oraz jego zachowania werbalne i niewerbalne. Jednym z ważniejszych rodzajów komunikacji jest ta przekazywana przez trenera w trakcie meczu, ponieważ może mieć realny wpływ na wynik końcowy. Do ostatniej z opisanych przez autorkę czynników należą te związane z otoczeniem zewnętrznym.

Rozdział czwarty: *Dyspozycyjne uwarunkowania przegranych meczów* to, w moim przekonaniu, kolejna udana analiza. Autorka w pierwszej kolejności rozróżnia cechę od dyspozycji osobowościowej. W dalszej części opisuje wybrane dyspozycje, mające znaczenie w kontekście wyniku sportowego. Zauważa, że perfekcjonizm jest zjawiskiem wielowymiarowym, zawierającym w swojej treści właściwości pozytywne i negatywne. Przywołuje się na trzy koncepcje dotyczące perfekcjonizmu i ich związki z uprawianiem sportu. Wpływ poziomu samooceny na praktykę sportową oraz inne dyspozycje osobnicze mające znaczenie dla efektywnego wykonania były przedmiotem rozważań kolejnego podrozdziału. W następnej kolejności opisuje temperamentalne uwarunkowania aktywności sportowej i ich wpływ na sposób, w jaki jednostka realizuje swoje cele sportowe.

W rozdziale piątym, dotyczącym *Procesualne przyczyny przegranych meczów*, w sposób wyczerpujący poruszona zjawisko uwagi w odniesieniu do koncentracji uwagi, która jest podstawowym procesem poznawczym dla sportowca poddawanego regularnym treningom i wymaganiom stawianym podczas rywalizacji. Omawia model uwagi autorstwa Roberta Nideffera i jego zastosowanie w praktycznej psychologii sportu. Podkreśla, że reżim

treningowy, częste występy na zawodach i podporządkowanie pozasportowej sfery życia do sportu wyczynowego przyczyniają się do wysokiego poziomu stresu. Dokonuje przeglądu badań na temat wpływu stresu na organizm sportowca i uzyskiwane przez niego wyniki. Na koniec podejmuje próbę wyjaśnienia, czy i jaki wpływ może mieć styl poznawczy zależność/niezależność od pola na uprawianie sportu i sposób realizacji zadań meczowych. W tym rozdziale czytelnik znajdzie wiele ciekawych zestawień w formie tabelarycznej i schematów, które zdecydowanie ułatwiają śledzenie toku myślenia Doktorantki.

Podsumowując część teoretyczną pracy, mogę stwierdzić, że mgr Ewelina Salwin posiadała znaczną wiedzę w poruszanych zagadnieniach. Doktorantka prezentuje swoje umiejętności zgłębiania literatury przedmiotu. Wywód jest prowadzony w sposób niebudzący zastrzeżeń stylistycznych. Czyta się tę część z przyjemnością i zainteresowaniem.

Po interesującym i obszernym wprowadzeniu teoretycznym, mgr Ewelina Salwin przechodzi do warstwy empirycznej pracy. Jako *Cel podjęcia badań* przyjmuje „Określenie psychologicznych przyczyn przegranej w sporcie na przykładzie piłki siatkowej” (s. 76). Tak postawiony cel dzieli następnie bardzo skrupulatnie na cele szczegółowe. Do zastanowienia, czy słowa „cel podjęcia badań” nie warto byłoby zamienić na „problem badawczy”? Następnie zaś szczegółowo opisać krok po kroku, jak Doktoranta dojrzywała do postawienia problemu badawczego, oraz jak, poprzez swoje badania, zamierza spełnić wymóg ustawy: „przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] (art. 187, ust. 2, Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce). W kolejnej zaś części w ujęciu tabelarycznym podaje pytania badawcze, a także metody, którym się posłuży, by na pytania odpowiedzieć. Ciekawe, że Doktorantka w kolejnej tabeli podaje interesującą pytania, na które nie będzie poszukiwała empirycznych odpowiedzi. W dalszej części przedstawia dziesięć hipotez badawczych. Moim zdaniem struktura tego fragmentu pracy byłaby dużo bardziej przejrzysta, gdyby spróbować takiej konstrukcji: pytanie – uzasadnienie – hipoteza, i tak kolejne pytania i hipotezy. Niezależnie od powyższego, zarówno pytania badawcze, jak i hipotezy są metodologicznie poprawne, a co ważne wzbudzają ciekawość czytelnika, co do uzyskanych wyników.

W dalszej części opisane zostały osoby badane – do ostatecznych analiz Doktorantka zakwalifikowała 110 zawodniczek w wieku od 18 do 37 roku życia. Przebadła również trzech trenerów drużyn z ekstraklasy i pięciu trenerów drużyn AZS. Próba, w moim przekonaniu jest odpowiednia – reprezentatywna, by na pytania badawcze móc skutecznie odpowiedzieć.

Rozdział kolejny, o tytule *Materiały badawcze* prezentuje ogrom narzędzi badawczych wykorzystanych w pracy. Tak też nazwałbym ten fragment pracy: „narzędzia badawcze”.

Niezależnie od tytułu rozdziału, Doktorantka prezentuje bardzo bogaty (wręcz imponujący) ich zestaw. Narzędzia, są dobrze dobrane, a Autorka zamieszcza ich dokładny opis, podając również współczynniki rzetelności, korelacje wewnętrzne, czy stabilność pozycji. Na szczególną uwagę (i pochwałę!) zasługuje wykorzystanie Testu Uwagi i Stylu Interpersonalnego Roberta Nideffera, której adaptacji dokonały Prof. Aleksandra Tokarz ze swoją Doktorantką w 2016 roku. Na szacunek zasługuje sięgnięcie zarówno do metod ilościowych, jak i jakościowych w badaniach. Wśród tych ostatnich wykorzystana została metoda audiowizualna. Dokładny opis procedur przeprowadzonych badań daje możliwość ponownego ich przeprowadzenia w zbliżony sposób na podobnych grupach zawodników gier zespołowych.

Rozdział *Wyniki* daje czytelnikowi kolejny dowód na dojrzałość Doktorantki. Podobnie jak narzędzia badawcze, tu również skrupulatnie opisane są dobrane metody statystyczne – dzięki nim czytelnik nabiera przekonania o wartościowych analizach wyników. Jest to niezwykle dobrze przygotowana część rozprawy, za którą należy Doktorantkę pochwalić. Na 46 (wliczając 23 strony aneksu) stronach czytelnik może znaleźć wiele szczegółowych danych i ciekawych analiz. W szczególności interesujące są dociekania dotyczące zależności pomiędzy występowaniem danych zachowań trenerów w trakcie przerwy na żądanie a skutecznością boiskową zawodniczek. Wyniki badań, są przedstawione w sposób prawidłowy. Dzięki ich ilustracji w formie wykresów i tabel przekaz jest czytelny i dobry w odbiorze.

Na stronie 132 rozpoczyna się dyskusja. W tym rozdziale, Doktorantka prowadzi prawdziwą polemikę, gdzie swoje wyniki porównuje do wyników opublikowanych w pracach innych autorów. Dyskusja, zawarta na 13 stronach, jest dojrzała i świadczy o dobrej znajomości tematu, a także wiedzy interdyscyplinarnej. Tu również, jak w poprzednim rozdziale, dobrze ułożona jest struktura, a Doktorantka prowadzi wywód zgodnie z przedstawianymi wcześniej hipotezami i wynikami. Mgr Ewelina Salwin daje dowód swojej dojrzałości naukowej, gdyż potrafi krytycznie odnieść się do analizowanej literatury w kontekście badań własnych. Dowodzi też swojej wiedzy praktycznej, gdyż formułuje wiele spostrzeżeń natury utylitarnej. W tej części zawarte są również *Wnioski oraz implikacje praktyczne*.

Choć moja uwaga jest raczej życzeniowa, to brakuje mi podsumowania całości pracy. Można by też pokusić się o przedstawienie perspektyw dalszych badań, czy osobistej refleksji dotyczącej realizacji projektu badawczego. Nie znajduję też „samokrytyki” – mam tu na myśli opisanie ograniczeń w przedstawianych badaniach. Zamiast tego, oczom czytelnika ukazuje się *Literatura cytowana*, która jest dobrze dobranym spisem 396 publikacji. Objętościowo jest imponująca i świadczy o solidnym zgłębieniu tematyki. Przed ewentualnym oddaniem pracy

do druku warto bibliografię ujednolicić i dokładniej zadbać o prawidłowość odwołań w tekście rozprawy.

Podsumowując, mogę stwierdzić, że zarówno zamysł badawczy, jak i jego realizacja zasługują na pozytywną ocenę. Recenzowana praca doktorska przygotowana została pod względem formalnym prawidłowo, a Doktorantka posługuje się językiem naukowym oraz poprawnie interpretuje wyniki z badań, co umożliwia czytelny odbiór. Mogę stwierdzić, że zdobyte przez Kandydatkę do stopnia naukowego doktora doświadczenie badawcze dobrze rokuje dla konstruowania kolejnych projektów badawczych.

Reasumując stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja, której autorem jest mgr Ewelina Salwin, o tytule *Sytuacyjne i dyspozycyjne przyczyny przegranych meczów na przykładzie żeńskiej piłki siatkowej*, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Aleksandry Tokarz, spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim w myśl art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, a więc prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauk o kulturze fizycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnioskuje zatem o dopuszczenie kandydatki do stopnia doktora do dalszych etapów postępowania.

